

Gönderilme Tarihi : 26.11.2019
Kabul Tarihi : 15.03.2020
DOI : 10.32705/yorumyonetim.651333

Derleme Makale/Review Article

ROMANYA'DAKİ TÜRK-TATAR TOPLUMUNDA MECİDİYE MÜSLÜMAN SEMİNERİNİN YERİ (1880-1940)¹

Metin ÖMER

*Dr., Köstence "Ovidius" Üniversitesi, Ovidius Bilim, Kültür ve Maneviyat Enstitüsü
metinomer@yahoo.com Orcid ID: [0000-0003-3898-6920](https://orcid.org/0000-0003-3898-6920)*

ÖZ

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşının neticesinde Dobruca bölgesinin Romanya sınırlarına dâhil edilmesiyle Bükreş'teki siyasetçiler önemli bir Türk-Tatar nüfusunun entegrasyonunu düşünmeye mecbur olmuşlardır. Bu çerçevede eğitim en önemli konulardan birisi olmuştur. Nitekim, Romanya'daki Müslümanların din görevlisi ve Türkçe öğretmenlerini yetiştirmek için, Osmanlı döneminden kalan bir medresenin devamı olarak Müslüman Semineri açılmıştır. 1889'da Babadağ'da açılan Seminer, 1901'de Mecidiye'ye taşınmış ve 1967 yılında faaliyetine son verilene kadar Romanya'daki Türk ve Tatar entellektüellerin çoğunun yetiştikleri yer olmuştur.

Seminerin toplum açısından öneminden dolayı Romanya'daki Müslümanların tarihi, yaşadıkları gelişmeler ve değişiklikler okulun durumunu doğrudan etkilemiş ve aynı zamanda Seminerdeki değişiklikler Dobruca'daki Türkler ve Tatarlar üzerinde kalıcı etkilere neden olmuştur. Dolayısıyla, Seminerin tarihini inceleyince aslında Romanya'daki Müslüman toplumu içerisindeki başlıca eğilimleri görüyoruz. Gördükleri dersler, öğrenci sayıları, Seminer binasının durumu; bütün bunlar toplum içerisinde cereyan eden fikirler veya gelişmesini etkileyen olaylarla ilgiliydi. Çalışmamızda birkaç örneklere değinerek Mecidiye Müslüman Seminerinin Romanya'daki Türk toplumundaki gelişmeler açısından önemini ortaya koymaya amaçladık.

Arhivele Naşionale ale României (Romanya Devlet Arşivleri), Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității'nda (Securitate Arşivlerin Araştırılması İçin Ulusal Konsey) bulunan arşiv fonların yanısıra, dönemin basınından da faydalanarak konuya daha geniş bir perspektif kazandırdık.

Anahtar kelimeler: Romanya, Dobruca, eğitim, entegrasyon, göç

¹ Bu çalışma 9. Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresinde sunulmuştur ve tam metin bildiri olarak yayımlanmıştır.

THE IMPORTANCE OF MECIDIYE MUSLIM SEMINARY IN THE TURKISH-TATAR COMMUNITY IN ROMANIA (1880-1940)

ABSTRACT

As a result of the Ottoman-Russian war of 1877-1878, the incorporation of Dobruja into the borders of Romania forced the politicians in Bucharest to consider the integration of an important Turkish-Tatar population. In this context, education has become one of the most important issues. As a matter of fact, a Muslim Seminary was opened as a continuation of an Ottoman madrasa to educate the imams and Turkish teachers of Muslims in Romania. The Seminary, which was opened in Babadag in 1889, moved to Medgidia in 1901 and became the place where most of the Turkish and Tatar intellectuals in Romania were formed until it was closed in 1967.

Due to the importance of the Seminary for the community, the history, developments and changes among the Muslims in Romania directly affected the situation of the school. Therefore, when we examine the history of the Seminary, we see the main trends within the Muslim community in Romania. Courses, number of students, the state of the seminary building; all this were about ideas that appeared in the community or events that affected the development of the Turks and Tatars. In this study, we aimed to reveal the importance of the Medgidia Muslim Seminary in terms of developments in Turkish society in Romania by mentioning a few examples.

In addition to the archival funds of the Arhivele Naționale ale României (Romanian State Archives), Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (National Council for the Research of Securitate Archives), we also provided a broader perspective on the issue by utilizing the press of the time.

Keywords: Romania, Dobruja, education, integration, emigration

Giriş

Mecidiye'deki Müslüman Semineri Romanya'daki Müslümanların en önemli eğitim kurumu olmuştur. Romanya sınırları içerisindeki faaliyeti süresince, 1889 yılından 1967 yılına kadar Seminer sadece din görevlisi ve öğretmen yetiştirmekle kalmamış, Romanya'daki Türk ve Tatar entellektüellerin çoğunun yetiştikleri yer olmuştur.

Seminerin Türk-Tatar toplumu içerisindeki önemi ve yeri nedeniyle, Romanya'daki Müslümanların tarihi, yaşadıkları gelişmeler ve değişiklikler okulun durumunu doğrudan etkilemiş ve aynı zamanda Seminerdeki değişiklikler Dobruca'daki Türkler ve Tatarlar üzerinde kalıcı etkilere neden olmuştur. Bu çerçevede, Türkiye'ye göç etme olayı Semineri doğrudan etkilemiş, öğrenci sayısında ciddi azalmalara neden olmuştur.

Buna karşılık olarak, Seminer Müslüman toplumunun fikir "laboratuvarı" olmuştur. Din görevlileri ve Türkçe öğretmenlerini, yani farklı bir deyişle fikirlerin toplum içine yayılması için en önemli unsurlarını yetiştirme fonksiyonu nedeniyle Seminer, Romen değerlerinin Müslümanlara tanıtıldıkları en

önemli yerlerden biri, Atatürk'ün reformlarının Romanya'da uygulanmaya başlandıkları ilk yer olmuştur. Bütün bunlar, Dobruca'daki Müslüman toplumun içerisinde müzakere edilen, kalıcı sonuçlar doğuran fikirler, eğilimler ve değerler olmuştur. Bu hususları aşağıdaki paragraflarda açarak, Seminerde ve Tuna ile Karadeniz arasındaki bölgede bulunan toplum içerisinde kaydedilen değişiklikler açısından incelemeye çalışacağız.

1. Müslüman Seminerin Kuruluşu: Romen Kanunlarına Uygun Bir Medrese

Mecidiye'deki Müslüman Semineri Dobruca'daki Türklerin ve Tatarların temsilî eğitim kurumu olarak hatıralarda kalmıştır. Bu ifade 19. ve 20. yüzyıllar için doğru olmasına rağmen, ondan önceki dönem için – kaynak yetersizliğinden dolayı – ispatlaması zor bir ifadedir. Mecidiye'deki Müslüman Seminerin ünü büyük ihtimalle statüsünden de kaynaklanmıştır: Romen yasalarına göre toplumun Türkçe öğretmenlerini ve imamlarını hazırlama hakkına sahip olan tek eğitim kurumuydu.

Müslüman Semineri, Dobruca'nın 1880 yılına yasasının 21. maddesine istinaden, Müslüman toplumuna yönelik din görevlileri ve öğretmenlerin yetiştirilmeleri amacıyla kurulmuştur. Dobruca'nın bu Anayasası'nda Dobruca'da Hristiyan olmayan başka bir seminerin olmasını öngörmemesi ilginçtir. Seminer 1889 yılında Babadağ kasabasında faaliyete geçmiştir. Babadağ'ın seçilmesi hiç tesadüfi olmamıştır. Babadağ'da 1610 yılından itibaren Gazi Ali Paşa'nın kurduğu medrese vardı. Babadağ'daki seminer iki dershane ve yurt için iki odadan oluşuyordu (Ülküsal, 1987, s. 174). Dobruca'da faaliyet gösteren diğer medreselerle kıyaslayacak olursak, Müslüman Semineri binasının daha küçük olduğunu görüyoruz. Örneğin Hasança köyünde bulunan Kurt-Seyit Efendi'nin medresesinde 7-8 oda vardı (Ülküsal, 1987, s. 124).

1901 yılında Müslüman Semineri Babadağ kasabasından Mecidiye'ye taşınmıştır. Taşınma nedeni olarak, Kuzey Dobruca'daki Müslüman nüfusun 1899 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na yapılan göç sonucunda azalması ifade etmiştir (A.N.R., fon MCA, dosya 245/1904, s. 37). Mecidiye'nin taşınma yeri olarak tercih edilmesi sadece Müslüman nüfusun yüksek sayıda olması değildir. Mecidiye'de İslâm Efendi'nin yönettiği bir özel seminer vardı ancak okulun ilgili resmi makamlardan alınmış gerekli izinleri yoktu ve Romanya'daki eğitim sistemine dahil değildi. Bu kapsamda, özel seminerin öğrencileri bir sınava tabi tutularak, devletin onayladığı seminere kabul edileceklerdi (A.N.R., fon MCA, dosya 326/1901, s. 6). Dinler Bakanlığına gönderdikleri bir dilekçe ile Mecidiye'liler Babadağ'daki Müslüman Seminerinin Mecidiye'ye, özel seminerin çalıştığı binaya taşınmasını talep etmişlerdir. Mecidiye'deki Müslüman Toplumu tarafından yaptırılmış olan ve 14 odası olan söz konusu bina yeterli büyüklükteydi (A.N.R., fon MCA, dosya 326/1901, s. 10).

Müslüman Seminerinin eskiden okul olan bir binaya taşınmasına rağmen, görünüşe göre bazı değişiklikler yapılmıştır. Seminerin taşınma sonrası yıllardaki durumu ile ilgili hazırlanan bir rapora göre yurttan 7 yatakhane ve 35 demir yatak vardı (A.N.R., fon MCA, dosya 245/1904, s. 37). Bilginin ait olduğu yılda (1903/1904) 73 öğrencinin kayıtlı olduğunu düşünürsek, yatak sayısının yetersiz olduğu sonucuna varabiliriz. Aynı yıl bazı işler yapılarak şartların iyileştirilmesi çalışılmıştır: Seminere bağlı caminin yeniden yapılması, bir eczane açılması, Chamberland-Pasteur su arıtma filtresi konulması (A.N.R., fon MCA, dosya 245/1904, s. 38). Seminerin sadece 3 yıl önce taşındığını göz önünde bulundurarak, 1904

yılında ihtiyaç duyuldukları belirtilen işleri düşünürsek, Babadağ'dan Mecidiye'ye taşınmasının acele yapıldığını tahmin edebiliriz.

Taşındıktan sonraki yılda, 1902'de Müslüman Seminerin müdürü Kültür Bakanlığı'ndan binanın tamirat işlerinin hızlandırılmasını talep ediyordu. Faaliyetlerin iyi şekilde devam etmeleri için ihtiyaç duyulan en acil tamirat işleri çatının yapılması, duvarların boyanması, bir sınıfın düzenlenmesi ve bir avlu kapısının yapılmasıydı (A.N.R., fon MCA, dosya 789/1902, s. 23). Yine 1902 yılında ele alınan diğer bir hususu, Müslüman Seminerinin etrafındaki arazinin düzenlenmesi olmuştur. Müslüman Seminerin Müdürü Alexandru Alecu okulun yanındaki boş araziye ağaç dikmek istemiştir. Arsanın sahibi olan Müslüman Toplumuna ise, bir han ve bir kahvehane yapmayı düşünüyordu. Söz konusu arsanın Seminerin yanındaki (Seminer öğrencilerinin de pratik yaptıkları) caminin (Veli Bey Camisi) ve şehirdeki diğer dört caminin bakım işleri ve Müslüman okullarda görev yapan personelin maaşları için gerekli fonları sağlamak maksadıyla Müslüman Toplumuna kasabanın zenginlerinden Hacı Ebu Zahit ve Hacı Fetisleam tarafından miras bırakıldığını savunmalarına rağmen, Seminerin Müdürü ve Millî Eğitim Bakanı Dimitrie A. Sturdza Müslüman Toplumunun teklifini kesin dille red etmişlerdir (A.N.R., fon MCA, dosya 789/1902, s. 33). Arsanın kullanım konusu küçük bir şantaj ile çözülmüştür. Arsa üzerinde yapılan işlerin durdurulmaması halinde Müdür, Bakanlığın desteğiyle, Seminerin yeniden Bakanlığa taşınmasını teklif etmiştir (A.N.R., fon MCA, dosya 789/1902, s. 44). Bu vesile ile Alexandru Alecu Seminer binasının tapu işlerini de çözmeye çalışmıştır. Bina Müslüman Toplumuna tarafından yapılmıştı ve Seminer'in Müdürü Bakanlığa binanın hibe edilmesi talebinde bulunmayı öneriyordu (A.N.R., fon MCA, dosya 789/1902, s. 44). Müdüre göre bu şekilde binanın kullanım maksadının değişmeyeceği garantileniyordu. 1933 yılında hazırladığı bir rapor ile Seminerin Müdürü binanın tamamının Kültür ve Kültür Bakanlığı'na ait olduğunu ifade etti. Mülkiyet transferinin bu şekilde gerçekleştirildiği sonucunu çıkarabiliriz (A.N.R., fon MCA, dosya 111/1933, s. 144-145).

Bu noktada bir açıklama yapmamız gerekiyor. Osmanlı döneminde Babadağ'daki Seminer *vakıf* sistemiyle kendi maddî ihtiyaçlarını karşılamıştır. Bu sisteme istinaden seminerin kurucusu Gazi Ali Paşa medresenin bakımı ve ihtiyaçları için Zebil, Babadağ civarındaki toprakları ve Babadağ gölünü, yani bazı bilgilere göre yaklaşık 8.000 hektar bırakmıştır (Yurtsever, 2013, s. 48). Dobruca'nın Romen idaresine geçmesi sonrasında Babadağ'daki Müslüman Seminerinin Romanya'daki Müslüman toplumunun imamlarını ve öğretmenlerini yetiştiren okul olarak kurulmasına karar verilmiştir; bu çerçevede *vakıf* malları Müslüman toplumun liderleri tarafından devlete devredilmiş, devlet ise seminerin bakımını üstlenmeye ve öğretmenlerin maaşlarını karşılamaya söz vermiştir.

Seminerin Babadağ'dan Mecidiye'ye taşınması Türk-Tatar nüfusun isteğine karşı yapılmamıştır. Aksine, Türk-Tatar toplumu taşınma kararını iyi karşılamış, hatta - aşağıda göstereceğimiz gibi - bazı dönemlerde Mecidiye'de kalması için ısrar etmiştir. Buna rağmen (Arapça veya Kuran dersleri gibi) özel dersleri veren öğretmenlerin düşük maaşları ve binanın kötü durumu sorun yaratmıştır. Seminerin öğretmenleri ve toplumun temsilcileri söz konusu sorunların, *vakıf* mallarının devredilmesi karşılığında okulla ilgili tüm masrafları üstlenme sözünü veren devlet tarafından çözümlerini talep etmişlerdir. Maalesef bu talepler çoğu zaman karşılanmamıştır.

Seminer Mecidiye'ye taşındıktan sonra, Romanya'nın savaşa girdiği 1916 yılına kadar kesintisiz faaliyet göstermiştir. Savaş başladıktan sonra okul faaliyetlerini durdurmuştur. Romanya idaresinin Dobruca'dan çekilmesi sonrasında öğretmenlerin ve öğrencilerin durumları konusunda bilgi sahibi değiliz. Söz konusu dönemde Osmanlı İmparatorluğuna sığınmış ancak barış anlaşması imzalandıktan sonra geri dönerek eğitimlerine devam etmek istediklerini ifade eden öğrenciler vardır.

Birinci Dünya Savaşı zamanında Dobruca'nın İttifak Kuvvetleri tarafından işgal edildiği tarihe kadar Seminer binasında Kızıl Haç hastanesi çalışmıştır. Dobruca'nın tahliye edilmesi sırasında, Ekim 1916'da seminerdeki bazı eşyalar (nevresim, battaniye, çatal, vs.) Kızıl Haç tarafından alınmıştır (A.N.R., fon MCA, dosya 107/1922, s. 76). Yine işgal sırasında Seminerin arşivi yok edilmişti (A.N.R., fon MCA, dosya 104 vol 1/1939, s. 5). Savaştan sonra Mecidiye'deki Müslüman Semineri 1919 yılında tekrar faaliyete geçmiştir. Savaş esnasında seminer binası hasar görmüş, yurt kısmı tamamen yıkılmıştır. Bu nedenle yöneticiler yurt için farklı bir bina kiralamak zorunda kalmışlardır. Bu durum uzar gider, yurt için kiralanmış bina ile ilgili bulabildiğimiz en eski belge 1993 yılına aittir. Yurt binasının iki yatakhane 1923 yılında tamir edilmiş, öğrencilerin yarısı, gerekli malzemeleri kendileri getirmesi kaydıyla yurda kabul edilmiş (Yurtsever, 2013, s. 75) ancak bu uygulama sorunu tamamen çözmemiştir.

Yurdun olmaması Mecidiye Müslüman Semineri yöneticilerini üzmüş çünkü yurdun olmaması öğrencilerin eğitim sisteminde bir eksiklik olarak hissedilmiştir: "Öğrenciler, ne Romenler ne de Türkler tarafından – kadınların dinî adetleri nedeniyle – evlerine kiracı olarak kabul edilmemişlerdir. Bu nedenle öğrenciler hanlarda ve izole evlerde kalmak, çok çeşitli insanlar ve ahlak düzeyleri zayıf olan kadınlarla temas etmek zorunda kalmışlardır. Bu nedenle öğrencilerin eğitimi ve okulun ünü çok kötü şekilde etkilenmektedir; özellikle din konularında eğitim veren bu okulun yurt kısmı da olması gereklidir" (A.N.R., fon MCA, dosya 107/1922, s. 158-159).

Seminerin maddî sıkıntısı iki Dünya Savaşı arasındaki dönemin tamamında devam etmiştir. Yurdun olmaması ile ilgili sıkıntı dışında Mecidiye'deki Müslüman Semineri'nin her kurum gibi temel altyapı konusunda yatırımlara ihtiyacı vardı. Okulun gerçek anlamda fonksiyonel bir banyosu yoktu. 1929 yılında hazırladığı bir raporda Müdür Andrei Avram kullanılmakta olan banyonun "sağlığa zararlı" olduğunu ve abdest almak için uygun olmadığını belirtmiştir. Aynı raporda sıcak su sağlayacak bir sistemin olmadığı da belirtilmiştir (A.N.R., fon MCA, dosya 129/1937, s. 176-177).

Mobilya da yetersizdi: "Geçtiğimiz yıl birçok öğrenci ahşap bazal yataklar kullandılar, çok az öğrencinin demir yatağı olmuştur. Gardrop için bir vestiyere, elbise dolaplarına, nevresim ve kitaplara ihtiyacımız var" (A.N.R., fon MCA, dosya 129/1937, s. 176-177). 129 yılındaki ihtiyaç listesi ise "85 aynı yatak, 130 battaniye, 130 yatak örtüsü, 520 nevresim, 260 yastık kılıfı, 70 küçük dolap, 260 derin tabak, 30 büyük kase, 130 iyi bıçak, 130 kahve kaşığı, 40 litre kapasiteli 3 büyük tencere, 5 fıçı su, 5 turşu fıçası, 10 çinko kova, kaşıkların yıkanması için 3 çinko kap, 3 çamaşır yıkama kabı, erzak deposu için bir büyük dolap, revir için 1 dolap ve 2 yatak ile revir malzemeleri" (A.N.R., fon MCA, dosya 129/1937, s. 176-177) şeklindeydi.

Bu maddî sıkıntıyı çözmek maksadıyla Seminerin yöneticileri üç yonteme başvurmuşlardır. İlk yöntem, devlet desteğinin talep edilmesiydi. Yıllık raporlarında veya özel anılarında Müslüman

Seminerinin müdürü, somut sorunlar için resmi makamların desteğini talep ediyordu. Bu kapsamda mobilya veya odun alımı veya çeşitli inşaat işleri için harcama dekontları düzenlenmiştir. Bu sistem diğer teoloji okulları tarafından da kullanılıyordu. Resmî makamlar sorunları ellerindeki imkanlara göre çözmeye çalışıyorlardı. Yurt binası ve uygun olmayan banyo sorununun iki Dünya Savaşı arasındaki dönemde devamlı dile getirilen sorunlar olduklarını göz önünde bulundurarak, Seminer tarafından gelen taleplerin tümünün karşılanamadığını söyleyebiliriz. Savaştan hemen sonra, Seminer yönetiminin talebi üzerine, Dobruca'dan çekilme esnasında Kızıl Haç tarafından alınan (yukarıda belirttiğimiz gibi Mecidiye Müslüman Seminerinin binasında bir hastane vardı) malzemelerin iadesi için Dinler Bakanlığı aracılığıyla girişimler yapılmış ancak başarısız olmuşlardır. İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde yaşanan kötü ekonomik durumu göz önünde bulundurursak, resmi makamların kötü niyetli olduklarından şüphelenmek güçtür.

İslam Dinî eğitim kurumunun çalışanları için gerekli fonların toplanmasında kullanılan ikinci yöntem, Müslüman toplumundan para toplanması olmuştur. 1922 yılında Ali H. Mustafa ve Sadık H. Bakı isimli öğretmenler Dobruca'yı dolaşarak, Müslümanların seminerin bütçesine katkıda bulunmalarını talep etmişlerdir (A.N.R., fon MCA, dosya 107/1922, s. 172). Bu tür uygulamalar Romanya'daki Türklerde ve Tatarlarda oldukça yaygındı. 1878 yılından sonra Romanya Devleti'nin Müslümanlara ait camilerin ve okulların bakımını üstlenmeyi ve imam ve öğretmenlerin maaşlarını karşılamayı vaad etmiş olmasına rağmen, Müslüman toplumlar devletin verdiği bütçeyi özel katkılarla destekliyorlardı. Bu şekilde, maaşı devlet tarafından ödenen imam dışında, maaşı toplum tarafından ödenen bir imam daha çalıştırılabiliyordu. Camilerin ve okulların da tamirat ve yapı işleri aynı şekilde yapılabilirdi.

Seminerin maddî sıkıntılarının çözülmesine yönelik son yöntem öğrencilerin katkısıydı. Burslu olmayan öğrencilerin ödedikleri miktar dışında duruma göre kendi ihtiyaç malzemelerini getirmeleri talep edilebiliyordu: Nevresim, tabak, gıda malzemeleri, vs.

Romanya'daki Müslüman toplumunun bir kısmı, Mecidiye'deki Müslüman Seminerinin Birinci Dünya Savaşından sonra karşılaştığı sıkıntılardan kurtulması için Silistre'ye taşınmasını teklif etmiştir.² Taşınma fikri Güney Dobruca'daki Müslüman liderlerinden gelmiştir. Taşınma fikrini desteklemek maksadıyla getirdikleri argümanlar Silistre ve Kaliakra'daki Müslüman ve bununla bağlantılı olarak cami sayısının daha yüksek olması, Mecidiye'deki Müslüman Semineri binasının kötü durumda olması, Silistre'de çok sayıda öğrencisi ve uygun bir binası olan bir özel seminerin olması olmuştur (A.N.R., fon MCA, dosya 174/1923, s. 20-23). Köstence vilayetinin Müftüsü İ.C. Muedin tarafından desteklenen Mecidiye'deki Müslüman Seminerinin öğretmenleri Seminerin taşınmasına karşı çıkmışlardır. Seminerin Silistre'ye taşınmasını isteyenler tarafından getirilen argümanları çürütmekle beraber öğretmenler seminerin mevcut konumunun – “Müslümanların sosyal hayatlarının merkezinde” daha iyi olduğunu, okulun Silistre'ye taşınmasının avantajlı olmayacağını savunmuşlardır (A.N.R., fon MCA, dosya 174/1923, s. 76-77). En sonunda Seminer taşınmadı, Mecidiye'de devam etti. Ancak Silistre'dekilerin gösterdikleri gerekçeleri incelersek doğru olduklarını anlayabiliriz. Güney Dobruca'daki Müslüman nüfusu, Köstence ve Tulça vilayetlerine göre daha çoktu. Seminerin – Müslüman nüfusun azalması nedeniyle – Babadağ'dan

² Bu konu için bkz. Marin, 2015, s. 569-580.

Mecidiye'ye taşındığını göz önünde bulundurarak, aynı mantıkla Mecidiye'den Silistre'ye taşınması gerekirdi. Buna rağmen Semineri taşımama nedeni her iki tarafça kullanılan farklı bir argümanla ilgilidir: Romen değerlerine sadık insanların yetiştirilmesi. Bu millî konu hem Silistre'ye taşınmasını isteyenler tarafından hem de seminerin Mecidiye'de devam etmesini savunanlar tarafından kullanılmıştır. Bu çerçevede, Kuzey Dobruca'nın parçası olan Mecidiye'deki Müslüman toplumu Romen yapılarına entegre olmuş olma avantajına sahipti ve buna kıyasla Güney Dobruca'dakiler yeni makamlarla yeni tanışmaya başlıyordu.

İkinci Dünya Savaşı başladıktan sonra özellikle maddî olan (A.N.R., fon MCA, dosya 174/1923, s. 144) bazı eksikliklere rağmen Seminer faaliyetlerine normal şekilde devam etmiş, her yıl belli sayıda mezun vermiştir.³

2. Seminerin öğrencileri ve hocaları

Hem Babadağ'da çalıştığı sürece hem de Mecidiye'ye taşındıktan sonra Seminerin en kalıcı sorunlarından biri öğrenci sayısıydı. 1891 yılından 1904 yılına kadar Seminerin 148 öğrencisi olmuştur (A.N.R., fon MCA, dosya 245/1904, s. 73). 1892/1893 eğitim yılında Seminerin 3 sınıfı, toplam 18 öğrencisi vardı (A.N.R., fon MCA, dosya 428/1893, s. 7). 1893/1894 eğitim yılında yine 3 sınıf, ancak 14 öğrencisi vardı (A.N.R., fon MCA, dosya 450/1894, s. 5). 1921/1922 eğitim yılında 8 sınıfı, toplam 108 öğrencisi vardı (A.N.R., fon MCA, dosya 107/1922, s. 158-159). 1924/1925 eğitim yılında öğrenci yetersizliği nedeniyle I.sınıf açılmamıştır: giriş sınavına sadece 4 öğrenci katılmıştır (A.N.R., fon MCA, dosya 177/1924, s. 39-40).

Seminerin I.sınıfı maddî sıkıntılar nedeniyle 1931/1932 yılında da açılmamıştır. 1932/1933 eğitim yılı başlamadan önce Müslüman toplumun liderleri ve Mecidiye'deki Müslüman Seminerinin öğretmenleri, Millî Eğitim, Dinler ve sanatlar Bakanı Dimitrie Gusti'ye gönderdikleri açık mektupla devletin vakıf malları karşılığında seminerin ihtiyaçlarını karşılamayı vaad ettiğini hatırlatarak, sınıf açılmasını engellemeyi talep etmişlerdir (A.N.R., fon MCA, dosya 84/1932, s. 28-29).

Müdür Cătălin Arsenescu bu durumu birçok etkene bağlamıştır: O yılki hasadın kötü geçmesinden dolayı Müslüman ailelerinin maddî durumlarının kötü olması; Seminer mezunlarının yerlerini alacaklarından korkan İstanbul'daki hocaların propagandası; Türkiye'ye göç etme akımı; dört vilayetteki müftünün karşı propaganda yapmamaları (A.N.R., fon MCA, dosya 177/1924, s. 39-40). Cătălin Arsenescu'nun saydığı nedenlere birini daha ekleyebiliriz: Mezun olduktan sonra iş bulmanın zor olması.

Öğrenci sayısının düşük olmasının başlıca nedeni Müslüman toplumunun genel anlamda kötü maddî durumuydu. Bu durum defalarca Mecidiye Müslüman Seminerinin müdürleri tarafından gözlemlenmiştir. Örneğin 18 Mayıs 1904 tarihinde Müdür Alexandru Alecu öğrencilerinin maddî sıkıntıları nedeniyle yaz boyunca çalışmak zorunda oldukları için 2 Temmuz etkinliğinden muaf tutulmalarını talep etmiştir (A.N.R., fon MCA, dosya 245/1904, s. 23). Ancak bu talebin Alexandru Alecu'nun da bahsettiği bir nedeni daha vardı. 2 Temmuz tarihinde Büyük Ştefan anılıyordu ve

³ Mecidiye Müslüman Semineri mezunlar listesi için bkz. A.C.N.S.A.S., fon Documentar, 14718.

“Osmanlının kibrini defalarca yenen Kahramanın coşku ile kutlanması Müslüman çocukları için biraz kırıcı olabilir” denilmişti (A.N.R., fon MCA, dosya 245/1904, s. 23).

Maddî sorunu çözmek için okul yönetiminin bulduğu çözüm, burs tahsis etmek olmuştur. Seminerin gerekli fonları olmadığından dolayı, alternatif çözümler aranmıştır. Çözümlerden biri Belediyelerden destek almaya çalışmak olmuştur. Bu çerçevede Mart 1906’da Mecidiye Müslüman Seminerinin Müdürü Alexandru Alecu teoloji seminerlerinden sorumlu Kilise İdaresi (*Administrația Casei Bisericești*)’ne başvurarak, Babadağ, Sulina, Mahmudiye, Tulça, İsakça ve Maçin belediyelerinin bütçelerinden yıllık 400 Ley tahsis edilerek birer öğrencinin desteklenmesi için İçişleri Bakanlığı nezdinde girişimde bulunması talep edilmiştir (A.N.R., fon MCA, dosya 128/1907, s. 9). Talebin Tulça vilayetindeki belediyelerle ilgili olması tesadüf değildir. 1905/1906 eğitim yılında Tulça vilayetinden sadece 2 öğrenci Seminere kayıtlıydı. Bu durumun nedeni “ailelerinin kelimenin tam anlamıyla fakir olması” şeklinde ifade edilmiştir (A.N.R., fon MCA, dosya 128/1907, s. 9). Deneme çok başarılı olmamış çünkü bütün belediyeler arasından sadece Babadağ Belediyesi talep edilen miktarı tahsis etmiş ancak paralar kullanılmamış çünkü kasabadan hiçbir öğrenci seminere kaydolmamıştır (A.N.R., fon MCA, dosya 128/1907, s. 9).

Öğrencilerin maddî sıkıntılarını çözmek için seminer temsilcilerinin buldukları diğer bir çözüm burs tahsis edilmesi olmuştur. Mecidiye’deki Müslüman Semineri Müdürünün bir raporuna göre “Öğrencilerin ödedikleri okul ücretleri iki şekildedir: devam ve durum ücretleri; ilk ücretler, ebeveynlerin durumuna göre yıllık 750-3000 Ley arasında değişiyordu, ikinci ücret ise, dersler devam ettiği sürece her öğrenci için aylık 400 Ley idi.” (A.N.R., fon MCA, dosya 111/1933, s. 144-145). Ücretlerden muaf tutulanlara burs tahsis ediliyordu. Örneğin 1910 yılına ait burs sınavına ilişkin şartlar aşağıda gösterildiği gibi olmuştur: “Romanya vatandaşı olmak, 12-16 yaşları arasında olmak, Kuran okumayı bilmek ve iri yapılı olmak” (A.N.R., fon MCA, dosya 2372/1911, s. 9). Bursların verilmesine esas temel kriterlerden anlaşılacağı üzere, Romanya’da devam ederek buradaki Müslüman toplumuna yardımcı olma şansı en yüksek olan öğrencilere verilmişlerdir. Bu şekilde, Romanya vatandaşı olma şartı eğitim kurumunun Romanya devletine bağlı olması nedeniyle konulmuştur. Yayınlanan belgelerden anlaşıldığı üzere Seminerde Arnavut burslu öğrenciler de olmuştur. Romanya vatandaşlığı, Dobruca’daki Müslümanların Osmanlı İmparatorluğu’na göç akını ve Dobruca’nın Romanya Krallığı’na entegrasyon politikası kapsamında istenmiştir. 1877-1878 Rus-Osmanlı savaşı döneminden itibaren Dobruca’daki Türklerin ve Tatarların büyük bir kısmı Osmanlı İmparatorluğu’na göç etmeye başlamıştır. Tuna ve Karadeniz arasındaki bölgenin özel bir statüsü olmuş, buradaki nüfus ancak 1909 yılı itibarıyla Romanya vatandaşlığını alabilmişlerdir. Bu gerçekleri göz önünde bulundurarak, 1910 yılında Romanya vatandaşı olan birinin göç etmek istememesi muhtemeldi.

Yaş ve “iri yapılı olma” kriterleri de mümkün olduğu kadar uzun bir süre topluma hizmet verebilecek bir şahsa “yatırım yapma” arzusu kapsamındaydı. Bu çerçevede çok genç yaşta mezun olabilecek, uzun süre mesleklerini icra edebilecek gençlere ve hastalanmama ihtimalleri daha yüksek olanlara burs veriliyordu; eski dönemlerde hastalık veya vefat nedeniyle okuldan vazgeçen Seminer öğrencileri olmuştur.

İmam olarak kadro bulma sıkıntısı da maddî güçlükler arasındadır. Mezunların çoğunun bu kariyeri seçmemelerinin iki nedeni vardı: İmam maaşının cazip olmaması ve mezunun evine yakın iş bulunamaması. Romanya yasalarına uygun olarak din görevlilerinin maaşları devlet bütçesinden karşılanıyordu. Ancak resmi makamlar hiçbir zaman ihtiyaç duyulan personelin tamamına maaş vermemişlerdir. İmam veya müezzin ihtiyacını karşılamak için Müslüman toplumları gerekli maaşları kendi fonlarından karşılamışlardır. Örneğin 1929 yılında Durostor vilayetinde, her birinde birer cami olan toplam 135 köyden sadece 74 din görevlisinin maaşı devlet tarafından ödeniyordu (A.N.R., fon MCA, dosya 133/1929, s. 107).

Maaşı devlet tarafından ödenen imam kadrosuna alınacak kadar şanslı olan mezunlar kısa süre içerisinde maaşın yetersiz olduğunu anlayarak, daha iyi gelir getiren meslekler seçiyorlardı. Endişe verici olmaya başlayan bu durumu çözmek için burslar verilirken öğrencilere imzalatılan taahhütname ile mezun olduklarında imam kariyerini seçmeleri garantileniyordu (A.N.R., fon MCA, dosya 174/1923, s. 17).

İş konusunda çözüm bulma çalışması kapsamında Köstence vilayetinin müftüsü Nuri Resul 9 Eylül 1929 tarihinde Dinler ve Sanatlar Bakanı Aurel Vlad'a 60 yaşın üzerinde olan imamların emekli edilmelerini teklif etmiş ancak olumlu cevap almamış, Bakan yasalara uygun şekilde çalıştırılanların emekli edilemeyeceklerini açıklamıştır (A.N.R., fon MCA, dosya 132/1929, s. 78).

Göç hareketi Seminerin öğrenci sayısını doğrudan etkilemiştir. Yukarıda gösterilen öğrenci sayılarının gelişmesini incelediğimizde göç yoğun olunca öğrenci sayısının da düşük olduğunu görüyoruz. Buna karşılık olarak Güney Dobruca'nın Romanya sınırlarına dahil edilmesiyle birlikte öğrenci sayısının önemli derecede arttığını görüyoruz.

Öğrencilerin seçtikleri kariyerlere gelince, hepsi imam veya Türkçe öğretmeni olmayı tercih etmemişlerdir. Çoğu yurt içindeki üniversitelerde devam etmiş, bazıları askeri okulları tercih etmiş, bazıları ise siyasete atılmışlardır.

1929 yılında Seminerin idarî personeli bir müdür, bir manevî müdür yardımcısı, bir sekreter, iki belletmen (pedagog) ve bir muhasebeci ile, bir aşçı ve yedi hizmetliden oluşan hizmetli personelden oluşuyordu (A.N.R., fon MCA, dosya 129/1937, s. 176-177).

Seminerin kurulduğu dönemde idarî yapısı böyle olmamıştır. İlk yıllarında Müslüman seminerin sadece iki öğretmeni vardı: Demircan Efendi ve Hacı Ali Mustafa. Seminerin belli bir müfredat ve onaylanmış kurallara istinaden çalışmadığı dönem de buydu. Demircan Efendi Arapça öğretmeni ve aynı zamanda Seminerin Müdürüydü, Hacı Ali Mustafa ise Şeriat ve Kuran öğretmeni idi.

Daha sonra öğretmen sayısı öncelikle öğrenci sayısının artması, öte yandan da Arapça ve Türkçe dersleri dışında Romence derslerinin de ilave edilmesiyle artırılmıştır. Bu çerçevede 1903/1904 eğitim yılında dört öğretmene rastlıyoruz: Alexandru Alecu – Romence öğretmeni ve idarî müdür, Demircan Efendi – Arapça öğretmeni, Enan Yaya – Arapça öğretmeni, Ali Hacı Mustafa – Kuran ve Şeriat dersleri öğretmeni ve eğitim müdürü (A.N.R., fon MCA, dosya 245/1904, s. 38).

Verilen derslerin çeşitlendirilmesini engelleyen en önemli sorun maaş bütçesinin yetersizliği idi. Söylediklerimizi destekleyen bir örnek, Babadağ'daki bir okulda öğretmen olan D. D. Nişescu'nun 1896

yılında ücretsiz olarak müzik dersi vermeyi teklif etmesidir (A.N.R., fon MCA, dosya 303/1896, s. 5). Tabii ki bir neden daha eklenebilir. Romanya devleti için tamamen yeni bir durum olunca, sayısı oldukça fazla olan Müslüman azınlığının okulu söz konusu olduğunda değişiklikler adım adım yapılmıştır. Romanya'daki Müslümanları temsil eden kurumlar (Müftülükler), sosyal veya dinî hayatlarını ilgilendiren diğer hususlarda (kadı kurumlarının devam etmesi, Müslüman toplumunun yapısının muhafaza edilmesi) olduğu gibi Bükreş makamları büyük ihtimalle Mecidiye'deki Müslüman Seminerini Romen eğitim sistemine yavaş yavaş entegre etmeyi tercih etmişlerdir. Bu nedenle diğer okullarda verilen dersler zaman içerisinde başlamıştır. Klasik medreselerin müfredatına göre farklı olan ilk dersin Romen Dili olması tesadüf değildir. Çok farklı bir kültürden gelmelerine rağmen yeni vatandaşlar Romen değerlerini ve kültürünü tanımalıydı.

Romen dil ve kültürünü tanıyan gençlerin Seminerden mezun olmalarının önemi adı geçen eğitim kurumunun hedefinden anlaşılmaktadır: Romanya'daki Müslümanların imamlarını ve Türkçe öğretmenlerini yetiştirmek. Farklı bir ifadeyle, Müslüman toplumu ile devletin resmi makamları arasında aracı olacakları için Seminerin mezunları Romence bilmeliydi.

3. Seminerin düzenlenmesi

Seminerin düzenlenmesi başlangıç olarak 1880 yılı Dobruca Anayasası ve sonra, daha geniş kapsamlı olarak, 17 Ağustos 1904 yılında yapılmıştır. 1904 yılında hazırlanan "Dobruca'daki Müslüman Seminerini düzenleme Yönergesi (*Regulamentul pentru organizarea seminarului musulman din Dobrogea*)"nde seminerin yapı şekli de açıklanmıştır. Bu çerçevede, Seminerin Müdürü Romanya vatandaşı, Romence'yi iyi bilen biri olmalıydı "*okulun öğretmenler kadrosuna dahildi ve Kraliyet Kararı ile görevlendiriliyordu.*" (Hamangiu, 1900-1942, XXIII, s. 953-954) Müslüman Seminerinin ilk müdürü olan Demircan Efendi'den sonraki hiçbir müdür Müslüman olmamıştır. Manevî müdür yardımcısı, Müftünün tavsiyesi üzerine ve Müdürün onayı ile Bakanlık tarafından Müslüman öğretmenler arasından seçilmiştir. Müdür Yardımcısı Türkçe ve Arapça derslerinden, öğrencilerin Kuran ve dinî kurallara uygun olarak yetiştirilmelerinden sorumluydu, öğrencilerin Seminere bağlı camide yaptıkları ibadetlere katılıyordu ve manevî liderleriydi. Müdür yardımcısı Müdürün onayı olmadan karar veremiyordu, Türkçe ve İslam din dersi öğretmenlerini de kontrol etmek zorundaydı (Hamangiu, 1900-1942, XXIII, s. 953-954).

Yine 1904 yılında onaylanan Yönerge ile öğretmenlerin atanma prosedürü de kararlaştırılıyordu. Söz konusu yönergeye göre Arapça ve Türkçe dersleri Müslüman olan Romanya vatandaşı öğretmenler tarafından verilecek, diğer dersler laik Romen öğretmenler tarafından verilecekti. Müslüman öğretmenler Müftünün onayından sonra atanırken, Romen öğretmenler için Müdürün onayı gerekiyordu (Hamangiu, 1900-1942, XXIII, s. 953-954).

Yönergeye göre Türk Dili ve İslam teoloji öğretmenleri Seminer mezunları arasından görevlendirilecekti. Seminerdeki öğretmenlerin eğitimi için Romanya Devleti başarılı öğrencilere İstanbul'da okumak üzere burs vermiştir. Böyle bir örnek, Mecidiye Müslüman Semineri mezunu, Romanya Devletinin İstanbul'da burslu öğrencisi (A.N.R., fon MCA, dosya 2372/1911, s. 5) ve sonra Seminer'de öğretmen olan Sabri Refi Vuap'tır.

Öğretmen olmak için Seminerden mezun olmak yeterliydi, bu nedenle Mecidiye'deki Müslüman Seminerindeki Müslüman öğretmenler bazı sorunlarla karşılaşmışlardır. 1922 yılının başında Dinler ve Sanatlar Bakanı'na gönderdikleri mektupla öğretmenler temel maaşlarının aylık 1.000 Ley'den, Romen ortaokullarındaki öğretmenlerin aldıkları 1.600 Ley'e artırılmasını talep etmişlerdir. Talepleri reddedilmiş, gerekçe olarak Romen ortaokulu öğretmenlerinin üniversite mezunu oldukları, seminerdeki öğretmenlerin ise sadece Mecidiye Müslüman Seminerinden mezun oldukları ifade edilmiştir. Ancak "öğretmenlerin itibarını sarsmamak için" maaşlarına 200 Ley zam yapılmasına karar verilmiştir (A.N.R., fon MCA, dosya 107/1922, s. 187). En sonunda maaşlar 1923 yılında ortaokul öğretmenlerinin maaşlarıyla eşitlenmiş ancak kıdem primleri 1.000 Ley olan eski maaşa göre hesaplanmaya devam etmiştir (A.N.R., fon MCA, dosya 174/1923, s. 94).

Müslüman Semineri kalıcı bir yönergeye göre çalışmaya başladıktan sonra bile öğretmen sayısında değişiklikler kaydedilmiştir. Örneğin Müslüman Semineri Müdürü tarafından 1921/1922 eğitim yılı konusunda hazırlanan raporda "Seminerin öğretmen kadrosu, biri Kaliakra Müftüsü olarak görevlendirilen toplam 6 kadrolu öğretmen, 7 yedek öğretmen ve uygulama okulunda 2 öğretmenden oluşmaktadır" (A.N.R., fon MCA, dosya 107/1922, s. 158-159) belirtilmiştir. 1932 yılındaki raporunda müdür öğretmen sayısının arttığını ifade etmiştir: "Okulun öğretmen kadrosu, uygulama okulundaki iki öğretmen dahil olmak üzere 15 öğretmen ve üstattan oluşmaktadır. Toplam 15 öğretmenin 7'si Hristiyan ve 8'i Müslüman, kadro durumları ise şu şekildedir: kadrolu 5, geçici 2, yedek 6, kasabadaki iki ilkokulda 2 kadrolu öğretmen" (A.N.R., fon MCA, dosya 84/1932, s. 33-34).

Öğretmenler arasındaki ilişkiler genelde iyiydi, sadece atamalar veya kıdem alma sırasında bazı sorunlar yaşanmıştır. Bu uyumlu ilişkide bir defa, 1908 yılında pürüz yaşanmıştır. 1908 yılında birçok öğretmen ve öğrenci velileri Müdür Alexandru Alecu'yu İslam dinine hakaret etmekle suçlamış, bu nedenle birçok öğrencinin seminerden çekildikleri ifade edilmiştir (A.N.R., fon MCA, dosya 1175/1908, s. 11). Bu şikayetler sonucunda Müdür Alecu bazı tedbirler almıştır: Seminerin adı olan tabela okulun duvarına asılmış, Romence kelimelerle birlikte Türkçe kelimeler de kullanılmış, Cuma günü tatil günü olmuş, askerlik eğitimi zorunlu olmaktan çıkmış, "Krallık" marşı ve Romen dilinin öğrenilmesi gerekli olmaya devam etmiştir (A.N.R., fon MCA, dosya 1175/1908, s. 20). Bu baskılar sonucunda Alexandru Alecu'nun yerine müdür olarak Constantin Th. Mălinescu atanmıştır. Kısa bir süre sonra Alexandru Alecu yeniden müdür olmuştur. Yazdığı anılarında Mustecip Ülkusal aynı milliyetçi tavrı ile hatırlayıp müdürün aşağıdaki ifadelerle hitap ettiğini zikreder: "Sen burada milliyetçilik yapmaya başladın. Burası Türkiye değil, Romanya; aklını başına topla yoksa seni okuldan atarım." (Ülkusal, 1999, s. 50)

Seminerin hayatında sıra dışı bir olay 1922 yılında yaşanmıştır; Türkçe öğretmeni olan meşhur şair Mehmet Niyazi, askerlik hizmetini yapmaması ve Türkçe eğitim diploması olmaması nedeniyle işten çıkarılmıştır. Dinler ve Sanatlar Bakanlığına gönderdiği dilekçede Tatar şair diplomasını savaş sırasında kaybettiğini belirterek, İstanbul'dan ispatlayıcı bir belge getirmek için mühlet istemiştir. Mehmet Niyazi'nin durumu, Bakanlık nezdinde baskı yapan toplumun dinî ve siyasî liderlerinin mühadaleleri sonucunda da çözüme kavuşturulmuştur (A.N.R., fon MCA, dosya 107/1922, s. 37-38).

17 Ağustos 1904 tarihinde yayınlanan “Dobruca’daki Müslüman Seminerinin düzenlenmesi konusundaki Yönerge” öncesinde verilen dersler ve içerikleri öğretmenlerin isteğine bağlı olmuştur. Başlangıçta belirttiğimiz gibi sadece Müslüman Seminerine has müfredatı; İslam Dinî, Arapça, Osmanlı Türkçesi ve Farsçayı kapsayan iki öğretmen vardı. Seminerin ilk yıllarında öğrenciler Romence öğretmenden ders almak için Babadağ’daki okula gidiyorlardı. Bu çerçevede, medreseye has olmayan dersler arasında verilen ilk ders Romen Dili olmuştur. Ancak 1904 yılına ait Yönergenin yayınlandığı tarihe kadar Seminerin müfredatı konusunda bilgilere sahip değiliz. Büyük ihtimalle o zamana kadar verilen dersler de 1904 Yönergesinde yer alan derslerdi. Bu iddiamızı destekleyen bir argüman Romanya’da Müslüman din eğitimi konusunda çok fazla uzmanın olmamasıdır; büyük ihtimalle Yönergenin hazırlanmasına Müslüman Seminerinin öğretmenleri bizzat katılmışlardır.

Müslüman Seminerinin müfredatına laik derslerin girmesi 17 Ağustos 1904’ten önce başlamışsa da derslerin laik ve dinî olarak ayrılması söz konusu tarihte kesinleşmiştir. Bu çerçevede seminerde bir yandan bütün Romen okullarında verilen dersler verilecekti, öte yandan da dinî okullara has dersler vardı. “1904 yılına ait yönergeye göre laik dersler aşağıdakiler olacaktır: Romen Dili (günlük konuşma, yazma, okuma ve basit kompozisyonlar); Romenlerin tarihi; Romanya’nın ve Romenlerin yaşadıkları ülkelerin coğrafyası ve beş kıtanın genel coğrafyası; Aritmetik ve geometri ile toprak ölçü bilgileri; Fizik ve doğa bilimleri; Pedagoji konuları, bütün ilkokul derslerine uygulamaları; Medeni hukuk konuları; Hijyen ve halk sağlığı / tıp konuları; Ağaç ve sebze ekimi; Resim; Güzel yazma sanatı; Şarkı” (Hamangiu, 1900-1942, III, s. 132).

Bütün bu dersler, iki Dünya Savaşı döneminin sonuna kadar Seminerde verilmiştir. Bazı durumlarda bazı derslerin adları değiştirilmiştir. Örneğin “Ağaç ve sebze ekimi” 1921 yılından sonra “Tarım Bilimleri” olmuş, “Medenî hukuk konuları” ise “Hukuk” olmuştur. İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde sadece iki ders eklenmiştir, Jimnastik ve Fransız Dili. Jimnastik dersinin girdiği zamanı tam olarak belirleyemedik. İncelediğimiz kayıtlarda ilk defa 1933/1934 eğitim yılında görünüyor (A.N.R., fon MCA, dosya 111/1933, s. 148). Fransız Dili dersi ise, Müslüman Semineri’nin 5 Kasım 1935 tarihli Yönergesinin 3. ve 4. maddelerinin değiştirilmesi konusundaki Kararnamede belirtilmiştir.

Din derslerinin durumu oldukça karmaşık olmuştur. Birinci Dünya Savaşının sonuna kadar veya daha spesifik olarak Osmanlı İmparatorluğunun yok olması ve Türkiye Cumhuriyetinin ilanına kadar özel derslerle ilgili müfredat din derslerine odaklanmıştır. Aşağıdaki dersler Osmanlıca ve Arapça veriliyordu: “Türk Dili; Arapça Dili; Kuran okunması; Şeriat; Yazı-İmla” (Hamangiu, 1900-1942, III, s. 133). Aynı tüzükte ilahiyat bölümünde incelenecek en önemli konular belirtilmiştir. İlk sınıfta verilen Türkçe derslerinde “Kuran okuma genel tekrarı, Türk gramerine giriş, yazı ve imla alıştırmaları” (Hamangiu, 1900-1942, III, s. 133) yapılacaktı. Türkçe derslerinin Arap alfabesiyle verildiğini belirtmeliyiz.

Kuran dersleri I.sınıftan başlıyordu: “I.sınıfta Kuran Kıraatı ve Tecvidi; II.sınıfta Mukaleme; III.sınıfta Halebi’nin kitabının ilk cildi; IV.sınıfta Halebi’nin kitabının ikinci cildi; V.sınıfta Multeka kitabının ilk cildi; VI.sınıf Multeka kitabının ikinci cildi; VII.sınıfta Vaazler; VIII.sınıfta Fıkıh” (Hamangiu, 1900-1942, III, s. 133).

Bu şekilde birinci sınıfta Kuran'ın doğru şekilde okunması öğretiliyordu, II.sınıfta konuşma / vaaz dersleri veriliyordu, III.sınıftan VI.sınıfa kadar Hanefi mezhebi alimlerinden İbrahim b. Muhammed-el-Halebi (?-956)'nin kitapları okunuyordu, VII.sınıfta imamların verdikleri vaazlarla ilgili bilgiler veriliyordu, son sınıfta ise fıkıh konuları öğretiliyordu.

Arapça dersleri II. Sınıfta başlıyordu: "II.sınıf Sarf (Emsile, Bina, İzzi); III.sınıf Nahiv (Avamil, İzhar); IV.sınıf Nehif (Cami-cild-i evvel); V.sınıf Cami, cild-i sani; VI.sınıf Mantık; VII.sınıf Maani ve Ali acâ; VIII.sınıf Akait" (Hamangiu, 1900-1942, III, s. 133). Bu çerçevede II.sınıfta Osmanlı İmparatorluğundaki ders kitapları *Emsile, Bina, İzzi* kullanılarak Arapça fiil çekimi öğretiliyordu; III.sınıfta Arapça grameri *Nahiv* ders kitabı kullanılarak öğretiliyordu; IV. ve V. sınıflarda Arapça gramer derslerine devam ediliyordu; VI.sınıfta mantık konuları, Esirüddin el-Mufaddal b. Ömer es-Semerkandi el-Ebheri (1200-1265) tarafından yazılmış olan *İsâgôcî* veya uzun adıyla *er-Risaletü'l-Esiriyye fi'l-Mantık* kitabı kullanılarak anlatılıyordu; VII.sınıfta kelimelerin farklı anlamları ayrıntılı şekilde öğretiliyordu ve son sınıfta din konusunda bir kitap öğretiliyordu. Şeriat dersleri sadece VII. ve VIII. sınıflarında veriliyordu ve özellikle miras konuları inceleniyordu.

Türkçe ve Arapça dersleri sekiz sınıfa eşit olarak dağıtılacaktı. Romence verilen dersler "şehirlerdeki ilkokulların müfredatına göre, I.sınıftan IV. sınıfa kadar verilecektir; son 2 sınıfta çeşitli yazarların eserleri, en yaygın çalışmalar, 1821 yılından bu yana en gelişmiş ülkenin tarihi, pratik uygulamalı pedagoji dersleri, ağaç ve sebze ekimi, medeni kanun, hijyen ve halk sağlığı" (Hamangiu, 1900-1942, III, s. 133).

1904 yılında onaylanan yönergede yer alan müfredatta Farsça Dili bulunmuyordu. Bu husus ilginçtir çünkü 26 Şubat 1908 tarihinde yaptıkları bir toplantıda verilen karar ile Mecidiye Müslüman seminerindeki öğretmenler Farsçanın müfredattan çıkarılmasına karar vermişlerdir (A.N.R., fon MCA, dosya 1175/1908, s. 34).

Müslüman Seminerinde verilen özel dersleri inceleyince, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki medreselerde verilen derslerle uyumlu olduklarını görüyoruz. Örneğin Esirüddin el-Mufaddal b. Ömer es-Semerkandi el-Ebheri (1200-1265)'ye ait *er-Risaletü'l-Esiriyye fi'l-Mantık* kitabı, İslam dünyasındaki medreselerde okutulan ilk mantık kitabı olmuştur. Laik derslerden farklı olarak, İslam teolojisi ile ilgili dersler iki Dünya Savaşı arasındaki dönemde bazı değişiklikler kaydetmiştir.

Müslüman Semineri Yönergesinin 3. ve 4. Maddelerinin değiştirilmesi konusunda 5 Kasım 1935 tarihinde onaylanan Karar ile, Romence verilen dersler dışında aşağıdaki özel derslerin müfredatta yer almaları kararlaştırılmıştır: "Din bilimleri ile Arapça gramer ve cümle yapısı; Din tarihi; Ahlak ve sosyoloji; İlahi ve Kuran okuma; Türk Dili (alt sınıflar); Türk Dili ve edebiyatı (üst sınıflar)" ve çok önemli bir husus, dersler "yeni Latin alfabesiyle Türk dilinde"verilecekti (Hamangiu, 1900-1942, XXIII, s. 954).

Bütün bu değişiklikler tesadüf değildi, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki değişimlerin sonucuydu. Atatürk'ün reformları Romanya'daki Müslüman toplumuna hem resmi yollarla, Türk diplomatların ısrar ve gayretleriyle, hem gayriresmi olarak toplumun normal iç gelişmesi sonucunda girmiştir.

Kemalist reformların Seminer üzerindeki etkisi, öğrencilerin kullandıkları üniformalar gibi hususlarda da hissedilmiştir. İlk başta, 1904 yılına ait Yönergeye göre üniforma şu şekildeydi: “Siyah kumaştan yapılmış, boynunda tek düğmesi ve düz yakası olan, üzerinde – sağ ve sol tarafında metalden yapılmış, içinde S.ve M. harfleri (seminarul musulman=Müslüman Semineri) bir yarım-ay olan cubbe veya uzun ceket; dizüstüne kadar uzanan kısa mont; siyah pantolon; beyaz sarık; mesli (bot); kundura (deri mest)” (Hamangiu, 1900-1942, III, s. 133). Üniformalara yapılan ilk değişiklik Jön Türklerin etkisiyle, fes kullanılması olmuştur (Karpata, 2010, s. 83). Atatürk’ün reformları sonucunda, Türkiye Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver’in ısrarı üzerine Seminer öğrencileri üzerinde “S.M.M. (Seminarul Musulman Medgidia=Mecidiye Müslüman Semineri) harfleri olan Batı ilhamlı şapkalar kullanmaya başlamışlardır.” (Karpata, 2010, s. 83) Tanrıöver yaptığı yardımlarla Seminerin maddî durumunu da iyileştirmiştir. Romen siyaset adamları ve hatta Kral II. Karol ile iyi ilişkilerinden faydalanarak Türk Elçisi, öğretmen maaşlarına zam yapılması ve gerekli personelin alınması için yeterli fon toplamayı başarmıştır.⁴

Yine Atatürk’ün reformları sonucunda Müslüman Seminerinde verilen özel dersler için Türkiye’den getirilen ders kitapları kullanılmaya başlamıştır. O döneme kadar öğretmenler Osmanlı İmparatorluğundan gelen kitapları kullanmış veya kendi bilgilerini aktarıyorlardı (Yurtsever, 2013, s. 49-54).

Ders programına gelince, öğrenciler (Müslümanlar için istirahat günü sayılan) Cuma günleri hariç, Pazartesi gününden Pazar gününe kadar derslere katılıyorlardı. Dersler sabah periyodunda 8 ile 11 arasında, öğleden sonra 14-16 arasında yapılıyordu ve namaz saatlerinde ara veriliyordu.

Diğer okulların tatilleri dışında, Seminer öğrencilerine özel günlerde de izin veriliyordu. Böylece *Kurban Bayram*’ında 10 gün, *Ramazan Bayram*’ında 40 gün tatil veriliyordu (Karpata, 2015, 132). 1928 yılında Müslüman öğrencilere verilen tatil günlerinin sayısı 5’e inmiştir (Monitorul Oficial, No. 65, 21 Mart 1928, s. 2236). Ancak Müslüman Seminerin müdürleri her yıl *Ramazan Bayramı* vesilesiyle verilen tatil günlerinin sayısını artırmaya çalışmışlardır; gösterdikleri gerekçeler arasında öğrencileri oruç tutmaları ve her öğrencinin Ramazan ayında bir camide staj yapma zorunluluğu yer almıştır. Tespit ettiğimiz belgelere göre Dinler Bakanlığı’nın temsilcileri bu taleplere her defa olumlu yanıt vermişlerdir.

Sekiz yıllık eğitimin sonunda mezunlar genel bir sınavdan geçiyorlardı. 1904 yılına kadar sınav sistemi konusunda bir düzenleme yoktu ve öğretmenler sınavları istedikleri gibi yapmışlardır. 1904 yılı yönergesine göre: “Seminer mezuniyet sınavları aşağıdakilerden oluşan bir komisyon huzurunda verilecektir: Okulun öğretmenleri, müftülerden biri (Bakanlık tarafından görevlendirilen), Bakanlığın özel temsilcisi. 1 Haziran ile 15 Haziran arasında düzenlenecek olan sınav aşağıdaki şekilde olacaktır: a) İki yazılı sınav, biri Romence – tarih veya edebiyat içerikli, diğeri de Arapça – din konularında veya Şeriyat ve b) Öğrencilerin 8 yıllık eğitim süresince kazandıkları bilgilerle ilgili sözlü sınav” (Hamangiu, 1900-1942, III, s. 133).

⁴ Bu bilgiler, Mecidiye Müslüman Semineri mezunu olan Prof. Dr. Kemal Karpata tarafından aktarılmıştır. Ayrıca Karpata, 2015 kitabından Mircea Dragomirescu bölümüne bkz.

Yasada belirtilmiş olan dersler dışında seminerde okul dışı faaliyetler de düzenleniyordu. Öğrenciler oluşturdukları futbol takımıyla çeşitli yarışmalara katılmışlardır (Yurtsever, 2013, s. 64). Tiyatro ekibi Dobruca'nın her yerinde gösterilere katılmış (Karpas, 2010, s. 96-98) hatta Romen, Türk ve Kırım Tatar şarkıları söyleyen bir koro vardı. Seminerin korusu 1935 yılında Bükreş'te Devlet Radyosunda bir gösteri yapmıştır (A.N.R., fon MCA., dosya 102/1938, s. 219).

Sonuç

Mecidiye Müslüman Semineri Romen komünist idarecileri tarafından 1967'de kapatılmasına kadar faaliyetine devam etti. 1989 devriminden sonra Romanya ve Türkiye arasında 1995 senesinde imzalanan bir protokol çerçevesinde, Romanya'daki Türk-Tatar toplumun Türkçe öğretmenlerini ve imamlarını yetiştirmek amacıyla Kemal Atatürk koleji kurulmuştur.

Mecidiye'deki Müslüman Seminerinin gelişmesini inceleyince, aslında Dobruca'daki Müslüman toplumu içerisindeki başlıca eğilimleri görüyoruz. Gördükleri dersler, öğrenci sayıları, Seminer binasının durumu; bütün bunlar toplum içerisinde cereyan eden fikirler veya gelişmesini etkileyen olaylarla ilgiliydi. Bu çerçevede, ilk yıllarında Osmanlı eğitim sisteminin güçlü etkisi altında olmasına rağmen, zaman içerisinde verilen dersler Romen kültürü ve Kemalist reformların etkisiyle değişmiştir. Aynı çerçevede öğrenci sayısı da göç dalgaları nedeniyle azalmıştır.

MAKALE BİLGİ FORMU

Yazarın Notları

Bu çalışma 26-27 Ekim 2019 tarihlerinde Kuşadası/TÜRKİYE'de gerçekleştirilmiş olan 9. Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü olarak sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası

" ROMANYA'DAKİ TÜRK-TATAR TOPLUMUNDA MECİDİYE MÜSLÜMAN SEMİNERİN YERİ (1880-1940) başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde "Yorum Yönetim Yöntem Uluslararası Yönetim, Ekonomi ve Felsefe Dergisinin" hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk yazarlara aittir"

Kaynakça

1. Basılmamış belgeler

**Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (A.C.N.S.A.S.)
(Securitate Arşivlerin Araştırılması İçin Ulusal Konsey))**

- fon Documentar, 14718

Arhivele Naționale ale României (A.N.R.),

- fon MCA, dosya 428/1893

- fon MCA, dosya 450/1894

- fon MCA, dosya 303/1896

- fon MCA, dosya 326/1901
- fon MCA, dosya 789/1902
- fon MCA, dosya 245/1904
- fon MCA, dosya 128/1907
- fon MCA, dosya 1175/1908
- fon MCA, dosya 2372/1911
- fon MCA, dosya 107/1922
- fon MCA, dosya 174/1923
- fon MCA, dosya 177/1924
- fon MCA, dosya 132/1929
- fon MCA, dosya 133/1929
- fon MCA, dosya 84/1932
- fon MCA, dosya 111/1933
- fon MCA, dosya 129/1937
- fon MCA., dosya 102/1938
- fon MCA, dosya 104 vol 1/1939

2. Yayımlanmış belgeler

Hamangiu, C. (1900-1942). *Codul General al României* (Romanya'nın kanunları), cilt XXIII, III, Bucureşti: Leon Alcalay & Viaţa Românească.

3. Gazeteler ve Dergiler

Monitorul Oficial, No. 65, 21 Mart 1928.

4. Kitaplar, Kitap Bölümleri, Makaleler, Bildiriler

Karpat, K. (2010). *Dağı Delen Irmak*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kemal, K. (2015). *Bir Ömrün İnsanları. Türkiye'den ve Dünyadan Portreler*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Marin, M. (2015). After the «Great War»: The Muslim Seminary in Medgidia in Greater Romania. Iona Bolovan, Gheorghe Cojocaru ve Oana Mihaela Tămaş (yay. haz.). *World War I, A Historical and Historiographical Perspective* içinde (s. 569-580). Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Ülküsal, M. (1987). *Dobruca ve Türkler*. 2. baskı. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Ülküsal, M. (1999). *Kırım Yolunda Bir Ömür*. Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkez Yayınları.

Yurtsever, M. V. (2013). *Dobruca'nın Dawuşu*, Köstence: Editura Ceconi.